

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ АПК

*Присвячене 60-річчю створення кафедри економіки підприємства,
інновацій та дорадництва в АПК імені проф. І.В. Поповича*

УДК 631.1 (346.1)

Балаш Л.Я., к.е.н., ст.викладач[©], **Березівський З.П.**, к.е.н., доцент
Львівський національний аграрний університет

СУТЬ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Висвітлено значення особистих селянських господарств та особливості їх функціонування. Досліджено можливості трансформаційних процесів особистих селянських господарств в нові організаційні формування. Окреслено шляхи розвитку особистих селянських господарств.

Ключові слова: особисті селянські господарства, економічна криза, продовольче забезпечення, валова продукція, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. Формування ринкової економіки на засадах приватної власності зумовило інтенсивний розвиток дрібнотоварного виробництва – особистих селянських господарств як рівноправної форми господарювання. У результаті цього відбулись докорінні зміни і в соціально-економічних умовах функціонування та розвитку особистих селянських господарств, їх значення та ролі у виробництві сільськогосподарської продукції. Актуальність розгляду питання підвищення ефективності їх функціонування пов'язується з необхідністю збереження виробничого потенціалу села, сприяння самозабезпеченню сільського населення продуктами харчування, насичення внутрішніх аграрних ринків та підтримки продовольчої безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у вивчення питань розвитку та ефективності функціонування особистих селянських господарств зробили, П.Березівський [3], П.Саблук [2], В. Месель-Веселяк [2], О.М.Шпичак [4], О.М.Онищенко [5] та інші. Водночас чимало питань, що стосуються формуванню та розробці стратегічних напрямів розвитку особистих селянських господарств, залишаються все ще малодослідженими. Саме тому, на нашу думку, не можна стверджувати про остаточне вирішення вказаної вище проблеми.

Мета роботи. Метою даної статті є дослідження суті особистих селянських господарств та шляхи підвищення ефективності їх функціонування в системі господарюючих суб'єктів АПК.

[©] Балаш Л.Я., Березівський З.П., 2012

Виклад основного матеріалу. Особисті селянські господарства протягом багатьох десятиліть забезпечували себе продуктами харчування для власних потреб, а решту реалізовували на ринках. Особисті селянські господарства на сьогодні є стабілізуючою формою господарювання, яка стримує спад виробництва сільськогосподарської продукції у Львівській області і у цілому в Україні, а за умов безробіття і зниження життєвого рівня селян особисті селянські господарства мають велике значення у самозабезпеченні продуктами харчування і є стабілізуючим чинником трудової зайнятості селян і соціального їх захисту в період становлення ринкових відносин, поки на селі не розвинеться виробнича й обслуговуюча інфраструктура. Основні складові особистого селянського господарства зображено на рис. 1.

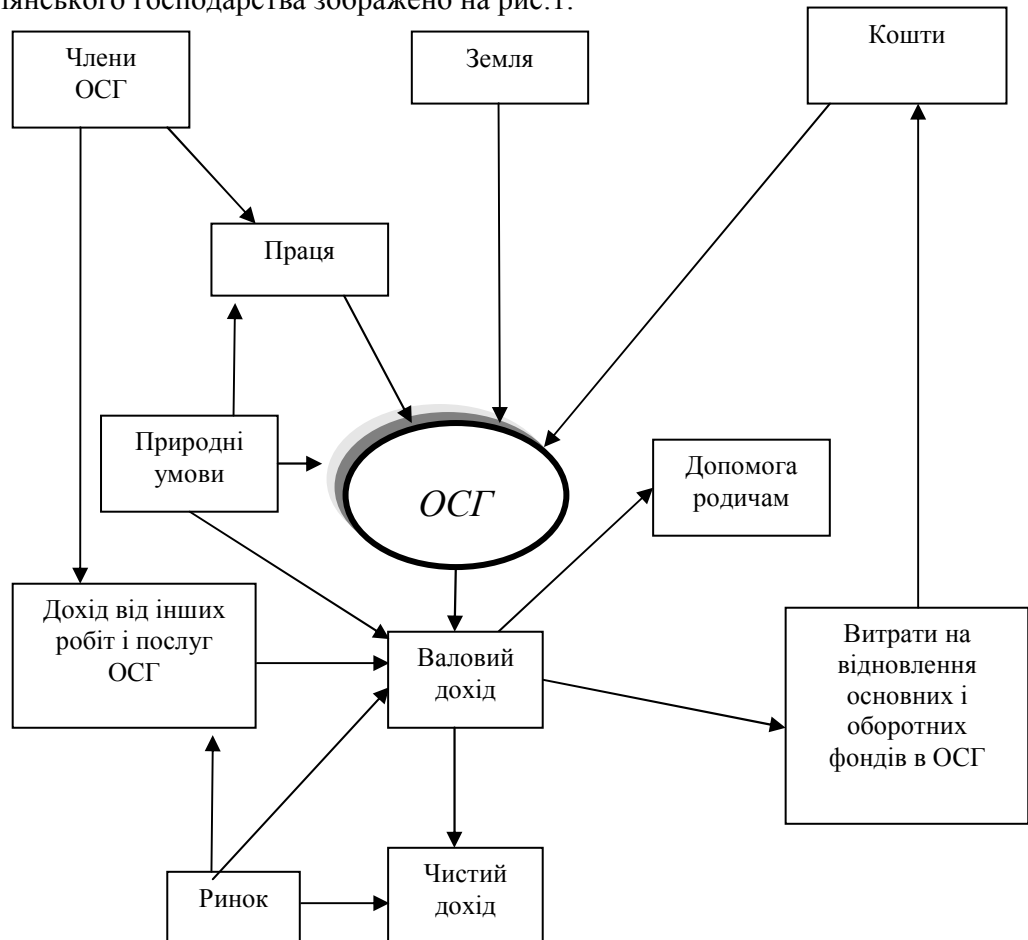

Рис. 1. Основні складові особистого селянського господарства*

* Джерело: власні дослідження.

Швидкі темпи розвитку господарств, висока їх продуктивність свідчать про те, що господарювання в рівних умовах, які створені в періоді аграрної реформи в кожній з категорій господарств, значно підвищують їх роль для

населення як у виробничій, так і соціальній сфері, формують новий тип господаря на селі.

Таким чином, особисті селянські господарства сьогодні за умов безробіття стримує різкий спад рівня життя селян, забезпечує їм додатковий заробіток до мізерних зарплат і пенсій в сучасному виробництві. Такий підхід відповідає прагненню селян. Більшість селян не прагне створювати фермерські господарства чи виходити із особистого селянського господарства, але бажає розширити землекористування своїх підсобних господарств. Проте в умовах слабкої матеріальної бази, неврегульованості економічних відносин є нагальна потреба розвивати такі господарства.

В особистих селянських господарствах, як на основному місці роботи працює близько 3 млн. громадян України, які після прийняття 25 грудня 2008 року Закону "Про внесення змін до деяких Законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення" зараховуються у члени особистих селянських господарств і належать до категорії зайнятих. Зокрема, стаття 8 Закону України "Про особисте селянське господарство" згідно з вищенаведеним Законом трактується так: "члени особистих селянських господарств є особами, які забезпечують себе роботою самостійно і відповідно до Закону України "Про зайнятість населення" належать до зайнятого населення за умови, що робота в цьому господарстві для них є основною"[8].

Грунтовну оцінку щодо проблеми майбутнього особистих селянських господарств дав О.М. Онищенко [5, с. 63]. На його думку, незважаючи на те, що в сучасних умовах особисті селянські господарства, слід розглядати як рівноправні з іншими структурами форми господарювання, подальше розширення ними виробництва сільськогосподарської продукції не можна віднести до стратегічних напрямів формування в Україні ефективної організаційної структури аграрного сектора ринкової економіки. Наявність у сучасний період великої кількості особистих селянських господарств населення як дрібних виробників сільськогосподарської продукції та можливість їх зростання у майбутньому стануть гальмуючими чинниками на шляху до формування на селі системи господарських структур ринкового типу, оптимальних за розмірами землекористування, а отже, і продуктивніших та ефективніших. Проте з цього не випливає висновок про необхідність примусово стримувати в даних умовах процес розширення даної форми господарювання, йдеться про те щоб поступово сприяти формуванню приватних виробників сільськогосподарської продукції з високим рівнем товарності виробництва під дією важелів ринкового механізму, конкуренції, пристосованості до зовнішніх умов тощо.

Засобами демократичного впливу слід контролювати дотримання чинного законодавства щодо вільного й безперешкодного виходу селян – власників земельних ділянок і земельних часток (паїв) з будь-яких сільськогосподарських формувань для створення особистих селянських господарств згідно їх бажання.

Визнаючи пріоритет у майбутньому за приватними та колективними сільськогосподарськими підприємствами, ні в якому разі не слід примусовими

заходами форсувати скорочення виробництва особистими селянськими господарствами, як це періодично намагалися робити за часів колгоспно-радгоспної системи, не турбуючись при цьому про подолання причин об'єктивної необхідності існування таких господарств. Процес скорочення виробництва в особистих селянських господарствах має зумовлюватись діянням об'єктивних чинників. Проте політика держави щодо цих господарств не повинна бути пасивною, споглядальною (якою вона великою мірою була в останні роки). На нашу думку, трансформація частини особистих селянських господарств в нові організаційні структури можлива за вище наведеною схемою (рис. 2)

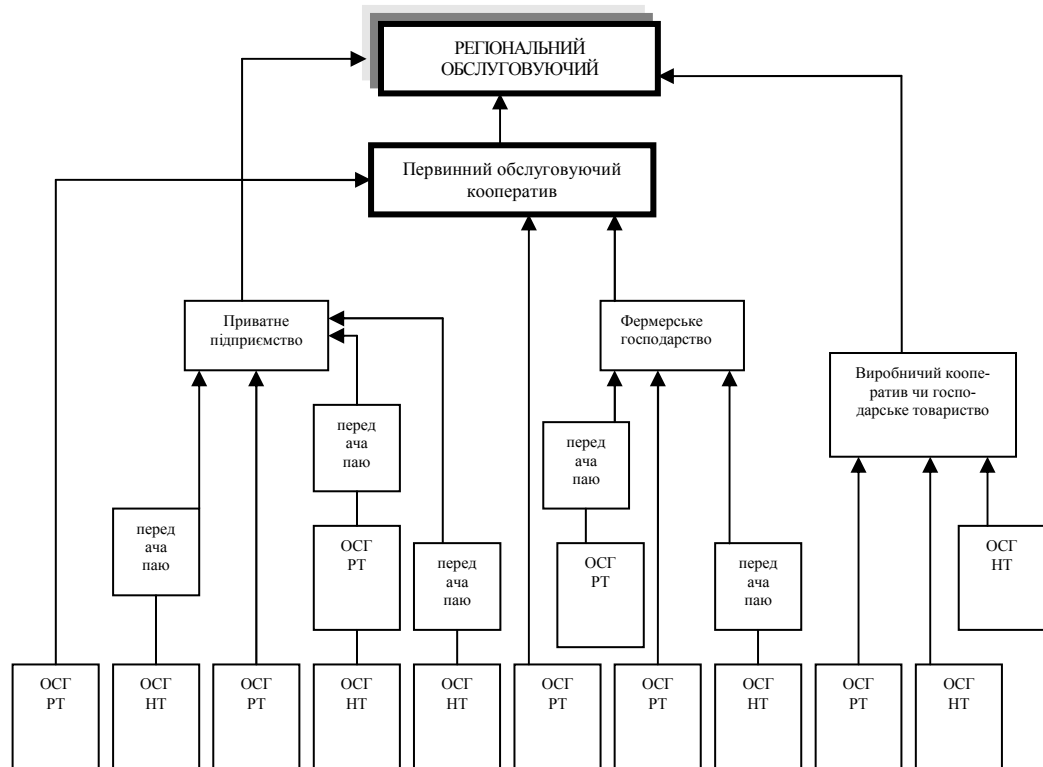

Рис. 2. Трансформація особистих селянських господарств в нові організаційні структури*

Умовні позначення: ОСГ РТ- особисті селянські господарства ринкового типу;
ОСГ НТ- особисті селянські господарства натурального типу.

* Джерело: власні дослідження.

Висновки. Створення нових організаційно-правових структур на базі особистих селянських господарств дасть останнім можливість суттєво поліпшити умови виробництва і збуту своєї продукції, забезпечити концентрацію виробництва, що дозволить застосувати міні-техніку, знизити затрати живої праці на виробництво одиниці продукції, поліпшити умови роботи

і відпочинку селян, підвищити ефективність виробництва. Крім того, потрібно сприяти розвитку великих і дрібних форм сільськогосподарського виробництва в єдності. Вони повинні не протиставлятися, а взаємно доповнювати одна одну. Між особистими селянськими господарствами і сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами повинні існувати тісні економічні відносини, які необхідно розвивати і використовувати з максимальною ефективністю.

Література

1. Панченко П.. Новітня аграрна історія України / П. Панченко , О. М. Завальнюк , І. В. Рибак – Кам'янець – Подільський: Абетка - Нова, 2004. - С.3.
2. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи вирішення) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель - Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. - №12. – С.6.
3. Березівський П. С. Приватний сектор у сільському господарстві: роль у виробництві та постачанні на ринок продукції скотарства / П. С. Березівський. – Львів: ЛНАУ, 1998.– 36 с.
4. Шпичак О. М. Реалізація продукції особистими селянськими господарствами – витрати, ціни, ефективність: монографія / О. М. Шпичак, І. В. Свиноус. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 300с.
5. Онищенко О. Особисті селянські господарства у пореформеному розвитку аграрного сектора // Економіка України. – 2003. – №6. – С.66.
6. Закон України «Про особисте селянське господарство» // Урядовий кур'єр. – 2003. - №106. – 11 черв.
7. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2010 році [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
8. Закон України « Про внесення змін до деяких Законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» [Електронний ресурс].

Summary

Balash L.Y., Berezivskiy Z.P.
Lviv National Agrarian University

ESSENCE OF THE PERSONAL PEASANT ECONOMIES AND WAYS OF INCREASE OF EFFICIENCY OF THEIR FUNCTIONING

The value of the personal peasant economies and feature of their functioning are represented. Possibilities of transformation processes of the personal peasant economies in new organizational formings are explored. The ways of development of the personal peasant economies are generalized .

Keywords: *personal peasant economies, economic crisis, food providing, gross products, agrarian enterprises.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.